

لایه نښکی گرنگی در امانه خوځناځه

پوژانه یشیدا . رهنګی دایه وه ، کاتیکش بینی نه و خواوهنده زولی لڼه کاو بوونی ی له قازانجی نه م دانیه ، پوو به پووی بووه و به گزیاچوو ، نالیره وه ، برومیسیوسی نینسان ، له میانه ی نه و به گزیاچوو و پوو به پووونه وه یه دا ، وه ک سهره تابه کی مه نتیقی یانه ی نه و ترزه ململانن یه هاته کوږی ، که تووی دژایه تی په کی چری ی سهرده مه که ی خو ی له ته ک خویدا ، هه لگرتیوو .. ، هیچ سه یرنه بوو ، نه و دژایه تی یه چینایه تی یه تونده ی نیو بینای کومه لایه تی نه سینا ، که وره بارزگان وخواهن ورشه و که وره پیاوه رامیاری و سهر بازی په کان له لایه ک جووتیاره هیزودی په کان له لایه کی تر ، که زوربه ی زوری دانیشتونان پیک هینابوو ، نه مه سهره پای نه و هه موو کوپله یه ی که له ناکامی هیرش و جه نگیکی زورو پاشان خواهنداریتی کوپله کانه وه ، له ژیر ترمی چه وسانه وه یه کی ناهه موارا شانیان قورس بووبوو .

سه یرنه بوو ، له میانه ی نه و ترکیبه کومه لایه تی یه پر دژایه تی یه به به پی ی نه و په شنیوی و نالوژی یه ی باری نابووری و سیاسی نه سین به خووه ی بینی بوو ، هونه ره که ی نه سخیلوس وه ک گوشکراوو خولقاوی نیو نه و وه زعه ، زیاتر به سروشتی دژایه تیبه کی ناشنابی و دیوی راسته قینه ی ململانن که بیینی ، له میانه ی حه کایه ت و نه فسانه کانه وه ، هونه ریګ له نازاری نینسان و بزگار بوونی ی نینسان له و نازاره دابریژی .

پیش دووه زارو پینج سه د سال له مه و پیش [نه سخیلوس] ی گرگی ی له سه ر زمانی په اله وانیکي وه ک [برومیسیوس] فهرمووی : [له مه و به ر نینسانه کان ، ته نها نه یانږ وانن یه شته کان ، پی نه وه ی بیان بینن ، گو ی یان بو دهنګه کان رانه دیرا ، به لام تی یان نه نه که یشتن ته نانه ت سه رماو سوله ی زستانیان له گولو گولاله ی به هار جوی نه نه کرده وه .. ، نه مه به م ته رزه بوو ، تا نه وساته ی نه و هونه رهم بو به دی هینان که پوژه لاتی ی له پوژناوا بو جوی کردنه وه ، تا نه وساته ی فیری زانستی ژمیره بوون و به پپته کان ناشنابوون ، من بووم بو یه که م جار ، نازه له کیوی و درندکانم به دهستی ی نینسان راهینا]

به م ته رزه و پیش دوو هه زارو پینج سه د سال له مه و به رو نه سخیلوس وه ک که له شاعیریکی ستانویی گریک ، مه شخه لی شوږشینکی وای دایه دهست برومیسیوس ، که داوامانی مروفه به شخوراوه کان دهسته به ربکات .. نه و هونه ره و نه و ناوه پروکه ی به به پی ی ململانن کومه لایه تی یه که به خووه ی گرت ، چروی نه ده بیکی پابه ندوزاده ی به گزیاچوو و پوو به پوو بوونه وه یه کی سه خت بوو .

که نینسانی گریکی خواوهندی ناسی ، نویژی بو کردو قوربانن ی بو سه ربړی و ناهه نگو سه مای نایینی بو گپرا .. ، تاوای لڼه ات نه وه ، له هه موو کارو کرده وه و هه لس و که وتیکی

لیره وه بی به پی ی ئو پهره سندنه ی کومه لگه ی
نه سینی ی له پروی به ره م و گه شان وه ی پیشه سازی و
آزرگانی به خووه ی بینی ، په پوهندی یه کی جه ده لی
هونه رمه ندو شاعیرانی به کومه له وه به سته وه ، ئو بارو
حاله ته ، هوشیاری یه کی وایان له و شاعیرو هونه رمه ندانه
- اواده کرد ، که دهرک به هه ستیارتیرین مل ملانی بکن و ناگایان
سه سروشتی ی دژایه تنی یه کان بیت .

هه ربویه ، بابه ت و ناوه روکی شان و نامه کان ، وورده
وورده سیمای که شه نایینی و بابه ته روچی یه کی له خوئی دا
نه مالی و کالای بابه ته دنیایی و ئینسانی یه کانی به بالای
ناوه روکه کانیدا ده بپی ، دیاره ئه مه ش هه رواو له خووه ،
نه هاته گوپی ، به لکو ناگامی ئو گوپان و پهره سندنه بوو ، که
باره نابووری و سیاسی یه کی ئه سینا ، به خووه ی گرتبوو .

کوئیایی سه ده ی شه شی پیش زابین ، گوپانیکی
جه وه ری ی له بینای کومه لایه تی ئه سینی دا به خووه بینی ،
نه مه ش له و ساته دابوو که [قلیسطینیس] وه ک سه رکرده و
رابه ری ئو گوپانانه ، نه نجومه نی [ریموس] ی کوئی
هه لوه شانده وه ، که ته نها له چوار قه بیله پیک هاتبوو ،
نه نجومه نیکی نوئی چوارده قه بیله یی له جی دامه زراند ، نه مه
لای چینی نیوه راستی ی کومه لگه ی ئه سینی باش که وته وه به م
هویه وه ، ته رزه ئیمتیازاتیکی له سه ر حسابی ی چین و تویره
نه رستو کراتیه که به ده ست که وت . به جوړیک هیزو
ده سته لاتی ی ئه وانی ی کز کرد ، که لایه نه نایینی یه که شی
گرتوه ، که نه مه خوئی له خویدا ، گوپی ی پیوه ندی یه
نایینی یه که ی کز کردو به ری زیوانه و کاهین و پیاوه نایینی یه کانی
له مه دیدانی مل ملانی که دا تیژتر کرده وه .

لیره وه ئاسویه کی نوئی له به رده م هونه ری درامادا
کرایه وه خوئی له هه نگاونانیکه ترا ، بو پوه پوه بوونه وه ی
بابه ته دنیایی یه کان بینی یه وه ، که نه مه ئه لیین ، که ره که
نه وه ش بلین ، نه بوون و بی هیزی ی ده سته لاته نایینی یه که
نه تین و تاوی سیمای که شه ، دیو نیزیو سیسی یه که ی که م
نه کرده وه ، چونکه ئو کومه لگه یه ده سبه رداری خواوه نده کانی
نه بوو بوو ، ته نها ئه وه بوو به رامبه ر راهه و ته فسیره ته سکه که ی
پیاوه نایینی یه کان ، تووشی جوړه کاردانه وه یه ک هاتبوو ، به
جوړیک ئه مان به و ته فسیره ی ئه وان بو په یوه ندی ئینسان و

خواوه ند رازی نه ئه بوون و دلایان به و سه ره نجامه ئاوی نه
ئه خوارده وه .

هه لیه ت نه مه سه ره تایی هه نگاو نانه که وره که و نزیک
بوونه وه و توندو تول بوونی ی واقعی یانه ی هونه ره که بووبه
خواوه ندو به ئینسان و به باره نابووری و گوپانه
سیاسی یه کانه وه .. ئه وچه که ره ریالیزمی یه ی ، نه مامی
هونه ری درامای گریک گرتی ی سه ره تاو بنه چه ی زه مینه ی
[هوشیار] ی یه ک بوو ، به رامبه ر سروشتی مل ملانی
چینایه تی یه که و هوئی دوزینه وه و ساغ کردنه وه ی په یوه ندی
یه کان . له جیهانه کومه لایه تی یه که یدا .

ئه توانریت نه مه وه ک شتیکی شمولی و پیناسه یه کی
گشت گیر به سه ر هه موو قوناغه جیا جیا کانی پهره سندنه
هونه را دابرابیت . هه لیه ته نه مه وه ک وه زیفه ، له کومه لگه ی
سه ره تایی دا له قوناغه کانی دی جوئی نه بیته وه ، دیاره نه مه ش
ته نها له به ر ئه وه یه که هونه ره که ی نیو ئه و رژیمه
کومه لایه تی یه ، پی به پی ی دواکه و تووی به ره م و
پاشکه و تووی توانای ته کنیکی یه وه ، وه ک خه ونیک لای
هونه رمه ند بو ده ست به سه را گرتی سروشت و . به دی هیانی
ئامانجه کانیان دهر نه که وی ، به لام پاش نه مه و پاش هاتی
رژیمی کویلیایه تی و هاتنه کایه ی چه وساندنه وه و مل ملانی یه کی
چینایه تی ی ، وه زیفه و ده وری هونه ره که وه ک نه و ع ، له
خه ون و هاتنه دی خه ونه که ی هونه رمه ند دا نه مایه وه ، به لکو
سیمایه کی هوشیارانه ی بو دهرک پیکردانی ئه و په یوه ندی یانه
به خووه گرت .

ئه و رژیمه کومه لایه تی یه ی ، کومه لگه ی ئه سینی ی تیایا
بوو خه ست بووه وه ی مل ملانی یه کی قورس بوو ، بویه ئه و
هونه ره ی له و واقیعه وه هه ل هینجرا ، هونه ریکی و ابوو که سیمو
شپوازی دژایه تیه چینایه تی یه که ی گرت بوو .. نه م بارو
حاله ته ، که سانیکه وایان که ره که ، بزانی چون له سروشتی ی
ئه و په یوه ندی یانه نه گاو واقعی یانه جوړه پیوه ندی یه کی توندو
تول له نیوان خوئی و خودی خوئی و باره باببه تی و
مه وزووعی یه که دا گری ئه دا ، ئه و په یوه ندی یه واقعی یه ش
به خوراکی کومه لیک بیرو هه لویستی سه رده مه که ی خوئی گوش
ئه کریت .. [سیدنی فنکلشتین] ووته نی : [ئه و په یوه ندی یه
واقیعی یه گشت کات ، قه واره یه ک بیری نوئی له خوئی ده گری ،

که چوئیه تی گورپینی جیهانه که و پاشان تیگه یشتن لی بی چاکترین شیوه ، به ناکام دهگه یه نی [۱۱]

نه وهی لیره دا مه به ستمان بوو بیلین نه وهیه ، نه و قوناغه میژوویی یه ی هه ر کومه لگه یه ک له کومه لگه کانی بیاتیپه رنه بیت ، جوړه هونه ریکی وا له ته ک خویدا به دی دینی ، که پابه ندو پاشبه ندی راده ی پهره سندنن کومه لگه که بیت ، نه و هونه رهش ، له و قوناغه میژوویی و راده ی پهره سندنن تاییه تی یه یدا ، وه ک هونه ریکی واقعی حسابی بو ده کری و ته نسیریکی زیده کرنکی له رهوتی ده سبه سه راگرتنی سروشت و به ره و پیشه وه چوون داهه یه ، نه ک هه ر نه مه ندو به س ، هه ندی جار نه و هونه ره ده گاته مه ودایه ک که ساته واقعی یه که ی خویشی به جی دینی و جوړه گشت گیری یه ک له قوناغه جیا جیا کانی تریشدا به دی دینی .. واته پیناسنامه ی جوړه واقعی یه تیکی گشت کاتی ی به بابته و مه وزووعه که ی په و ده بینی ، نه مه ش وای له یه کیکی وه ک [مارکس] کردوه بفرموی : [گرانی ی تیا نیه ، ده رک به وه بکری که داستان و نه فسانه کانی نیو هونه ری کریک ، به چه ند شیوازنیکی دیاری کراو ، پابه ندی شیوازه کانی پهره سندنن کومه لایه تین ، به لام قورسه کاتیک به دووی نه و هوپه دا نه گه ریپن ، که نه و هونه ره تانیستا ده کاته سه رچاوه ی چیژیکی نیستاتیکی یانه] [۱۲]

نه و له حزه واقعی یه ی که له قوناغه میژوویی یه دیاری کراوه که دا ده بیته خولقیته ری ساته نیسانن یه شمولی یه که ، جوړه نه مری یه ک به به ره مه که نه به خشی و وه ک گیانیکی زیندو و نه یه یلیته وه .

یوربیدس و هونه ری ریالیزمی کریکی ی ..

که ران به دووی نه و زه مینه واقعی یه ی که یوربیدس به ره مه کانی خو ی له سه ر بنیات نا ، به شیوه یه کی ناسانترو پوونتر له نه سخیلوس و سوفوکلیم خو ی نه نوینی ، نه و گوړه واقعی یه ی نه م به په و په وه ی بزووتنه وه ی درامای کریکی دا ، شایه تیکی چاکی نه و ته رزه شانویه یه و ناوه پروک و به ره مه کانیشی زاده ی ژیا نه واقعی و ماددی یه که بوون .

سه یر نه بوو ، یوربیدس له سه ر حسابی لادان له واقعی نه فسانه باوه کان و ماده دی حه کایه ته که ، له نیسانه

ناسایی یه کان نیزیکی بیته وه و ته می وه هه مه نه فسانه یی یه که له به ره مه کان بره وینیته وه .. نه وه تانی بروفیسور غب نه لیت : [نه و ته راژیدیا یه ی که یوربیدس بینی یه وه ، به رگیکی میسالی به بالایدا پردرابوو ، به لام نه م به ره و ریچکه ی نه هجیکی ریالیزمی ی بردی ، که رچی نه قلی یونانی ی نه و کاته له و توانایه یدا نه بوو ، نه و نه هجه له ته مه میسالی یه که جو ی بکاته وه ، هه روه ک نه وه ی نیستا نیمه تی ی ده گه یین و جو ی ده که ینه وه به لام کاتیک یوربیدس له سه ر پاله وانه کریکی یه کانی نویسی زیده تر به ره و به رگه واقعی یه که ی بردن] [۱۳]

شورپوونه وه به ناخی باره کومه لایه تی یه که داو دیاری کردنی هه لوئیست به رامبه ری ی ، مورک و سیمایه کی دیاری شانوی یوربیدس بوو ، نه مه له و کاته دا که په یوه ندی یه کومه لایه تی یه کان به حوکمی نالوزبوون و نه شننه و نومای بیری ی نه ته وه یی که جهنگی یونانی و فارسی ی به دی هیناو پاشان که شه ی بیری فه لسه فه ی یونانی ی زه مینه ی فیکری شانوک ی یوربیدسیان به بارانی نه و دژایه تی یانه ئاوداو بوعدیکی واقعی ی تریان جو ی ، له شانوک ی نه سخیلوس و سوفوکلیم پی ره و ابینی ، نه وه تانی [جورج تومسن] له کتیبه که یدا [نه سخیلوس و نه سینا] نه لیت [یوربیدسیس وه ک نه سخیلوس ، له په یوه ندی به کومه لگه که یه وه ، خاوه نی هوشیاری یه کی نیجایی ی بوو ، به لام پوه ک کاروده وره که ی جیاوازی یه کی جه وه ره ری ی له ته ک نه و داهه بوو ، نه میش له به ر نه وه ی کومه له که له رهوتی گوړان و پهره سندنن دابوو ، یوربیدسیس له مندالی یه وه له سه ریبری یه کسانن و دیموکراسی راهینز ابوو . هه ر له به ر نه مه ش تیک چوونی شیرازه ی خیزانی له ژیرده ست کردنی نافرته تا نه بینی یه وه ، وه ک نه وه ی نه و ناکامه ناقولایانه ی نه بینی ی که گیانی مانه وی یان بی هیزده کرد ، نه مه ش ناکامی نه و سیاسته داگیرکاری یه بوو ، که به ناوی دیموکراسیه ته وه ده کرانه سه ر ناوچه کانی ده ورو به ر] [۱۴]

بیرو هه لوئیسته کانی [لانکسوغوراس] و [بروتوغوراس] و [سوکرات] کاریکی زیده کاریان له تین و تاوی به رگه واقعی یه که ی یوربیدس کرد ، نه وه تانی یوربیدس له ژیرکاری و اتاو مه فاهیمه کانی [نه نکسوغوراس] دا داوای [پیویستی ی دامه زرانندنن و به کارهینانی ئیدراکی یه

هوشمندی په کي له وانا فیکري په کاندایه کېدو داوای ته فیسرکردنیاڼی له میانه ی بڼه په کي ماددی واوه ، که گشت -ه لاله تیکي میسالی یان سوډی پت بکاته وه ، ده کرد [بیرو فلسفه ی [برتو غوراس] یش ، که داوای رزگارکردنی په رستن و عیبادهت له سیمایو بهرگه نه فسانه یی په کي نه کاو ، پاشان ئینسان نه کاته بڼه چه و پیوه ری هه موو حه قیقه ته کان ، هه وینیکي دیاری ی نیو بهر هه مه کانی یوربیدسه .

دکتور فائق الحکیم ، په رانبر دهوری یوربیدس له بهر و پیش بردنی درامای کومه لایه تی و نیزیک بوونه وه له سیمای واقعی په که نه فه رمویت : [یوربیدس به رانبر سروشتی مل ملانیکه ی نه سینا هوشیار بووه ، بویه به سروشتی نه و وزیفه و دهوری زانیوه که به رانبر نه و مل ملانی په که وتوته سهری ، نه م هه ست پیکردن و پی زاینه له کاتیکوری په کانی پاله وانی نه فسانه یی پروتی کرده وه و پاله وانی کومه لایه تی ی پابه ند ، به واقعی په کي له جی بنیات نا ، که نه مه ته جسد کردن و پیشاندانی نه و وینه راستگویی په که سروشتی مل ملانی په کي تیادا نه بینرپته وه]

نه مه ی دکتور باسی لپوه نه کا ، زیاتر نه مان گه په نیته نه و قه ناعه ته ی ، په واندنه وه ی هه وره نه فسانه یی په که له ناسمانی سروشتی پاله وانه که ، به دی هینه ری پاله وانه کومه لایه تی په که یه و پاشان پیدانی بوعدیکي واقعی په به شانوی نامه کان .

له ته که نه و گورانه گرنه دا که مه داری ی ناوه پروک و بابه ته درامی په کانی گرته وه ، نه و گورانه شیوازو نسلوبیشی وه ک لایه نیکی نه پچراوی ناوه پروک گرته وه ، نه و ناوه پروک نوی په ی بنووسیک نه یویست ته عبیری لپوه بکات ، نه یده توانی ی له که ل ته کنیک و نسلوبه کونه که دا ری بکات ، لیره وه شان به شانی بابه ته نوی که جوړه شیوازیکی نوی هاتنه کایه وه و شاعیره که یان له کوټ و پیوه ندی ته کنیکه کونه که رزگار کرد . بویه له وه و دوا ده بینین زمانی شانوی نامه کان ، له موفره دات و زار او ه قورسه کاندایه واهه نگاوی نا که خاوه نی جوړه ساده و ساکاری په که بوو ، نه و زمانه نه یتوانی زیاتر له ته که بابه ته واقعی په که دا بگونجی و نه یتوانی په هاتر ته عبیری لی بکات . دکتور [علی جواد طاهر] یش له کتیبه که یدا ،

[مقدمة في النقد الأدبي] ، ناو ها له و دهوره گرنه نه دوی که یوربیدس له درامای گریکی دا هینا په گوری و ناو ها باسی نه و بوعدی واقعی په نه کا : [ئینسانه په ره سه ندووه نوی که بووه نیوه ندو مه داری شانوی نامه کانی یوربیدس ، نه و پروای و ابو که پیویسته ئینسان بیته میجوه ری بابه تی شانوی نامه کان ، لیره وه وینه کیشان شی کردنه وه ی دهورونیاڼی و تیگه یشتنی هه لس وکه وتیان دپته دی]

پاشان دکتور علی جواد ، له فه لسه فه تاییه تیه که ی یوربیدس به رانبر قه دهر نه دوی و نه لیت : [چاوگه ی گشت هه لس و که وتیکي مروقایه تی و چاوگه ی هه موو به ختیار ی و نه هه مه تی په ک ، بو پروا بوون به بیرو باوه ریکی چیگییر ، یان بو قودرته و ئیراده ی خاوه ند ناگه رپته وه ، به لکو چاوگه ی نه وه پیش گشت شتیک سروشتی مروقایه تی خویه تی یوربیدس هه موو بوچوون و دیراسه کانی له پیناوی نه وراستی په دا خسته کار . لیره وه نه بینین ، له گوشه نیگای نه و بوچوونه وه ، گرنگی به دین نه دا . نه گه ر پیوه ندی به هه لس وکه و ته کانی ئینسانه وه هه بیته هه مان شتیشه بو زانیاری به سروشتی په کان ، که یارمه تی که سان نه دا بو رزگار بوون له ته می نه فسانه و خرافاته که ، له هه مان کاندایه سبه رداری هه مووشیان ده بی نه گه ر نه گه روا له ئینسان بکن له راستی په کان رابکاوی یان دهوره په ریزبیت]

نه مه ش نه و بواره مان بو به دیار نه خات ، که بیرو فه لسه فه ی یونانی تامه و دایه کی زور کاریان له بابه ته کانی یوربیدس کردووه ، نه مه له لایه ک ، له لایه کی دی ، په ره سه ندنی کومه لگه ی نه سینی له پروی نالوز بوونی په یوه ندی په کان و پاشان به ره و هه لدر چوونی باره دیموکراتیه که ی نه سینا ، خویان له خویاندا به دی هینه ری زور مه سه له و بابه تی نوی ی ابوون ، که په یوه ندی په کی زیده کاریگه ریان به باره کومه لایه تی په که و په ره سه ندنی بو چوونه کانه هه بوو ، نه بینین یوربیدس به شیوازیکی نوی له مه سه له ی رزگارکردنی نافرته له کوټ و پیوه ندی دیلی نه دوی ، هه روه که نه وه ی باس لپوه کردنی سوژی خوشه ویستی و رزگارکردنی کوپله و په کسانی و .. هه موو مه سه له کانی دی ، له بیرو بو چوونی یوربیدس دا ، به شیوازیکی نوی پیوه ندی دار به واقعی که وه ، بو بوونه